

ПЕРШАСНАЕ

Што было найбольш важным для самога Скарыны?

Кнігазбор

ЕЎРАПЕЙСКІ ПОГЛЯД

якія сучаснаму культурнаму чалавеку трэба ведаць пра Скарыну, пра абставіны і час, у якія ён тварыў. Таму ў кнізе, добра ілюстраванай, найперш прадстаўлена багатая традыцыя Вялікага Княства Літоўскага, з якой вырас Скарына. Даецца яго кароткая біяграфія, дзейнасць у Празе. А затым апісваецца кнігадрукаванне ў Вялікім Княстве Літоўскім пасля Скарыны, у поўным аб'ёме і на ўсіх мовах. Напрыканцы ў трох нарысах расказваецца, як цяпер успамінаюць Скарыну ў Беларусі, Літве і Чэхіі.

На прэзентацыі выдання ўпершыню была прадстаўлена карціна, створаная сёлета чэшскімі мастакамі па замове даследчыка Ільі Лямешкіна. На ёй Скарына выяўлены... без вусоў. Бо ёсць меркаванне: тое, што мы прызвычаліся бачыць на гравюры Скарыны ў яго на твары — гэта насамрэч не вусы, а ўсяго толькі цень ад носа. Таму чэшскі мастак і паспрабаваў стварыць новы вобраз.

Яшчэ адна аўтарка выдання пра Скарыну, **СУПРАЦОЎНІЦА БІБЛІЯТЭКІ ІМЯ УРУБЛЕЎСКІХ ДАЙВА НАРБУТЭНЕ** сказала:

— Пасля Скарыны кнігадрукаванне стала вельмі шматгранным па мовах, тэмах, змесце. У сваім артыкуле, змешчаным у гэтай кнізе,

У БІБЛІЯТЭЦЫ ІМЯ УРУБЛЕЎСКІХ Літоўскай акадэміі навук нядаўна была выдадзена кніга «Рускай Бібліі» Францыска Скарыны — 500 гадоў» («Pranciska Skorinos «Ruseniskajai Biblijai» — 500»).

Яе аўтарамі з'яўляюцца даследчыкі гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, гісторыі кнігі, літаратуры і мовы, якія прадстаўляюць розныя еўрапейскія краіны: Сігітас Нарбутас, Дайва Нарбутэне, Сяргеюс Цемчынас, Рыма Цыцэнене (Літва), Пётр Войт, Ілья Лямешкін (Чэхія), Аляксандр Груша (Беларусь). Прэзентацыя выдання адбылася ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Пра тое, што можна ўбачыць у кнізе, расказаў **дырэктар бібліятэкі Акадэміі навук Літвы імя Урублеўскіх, рэдактар выдання Сігітас НАРБУТАС:**

— Скарына з'яўляецца адным з самых велічных людзей у сферы кнігавыдання. Мы задумалі гэты праект, каб паспрабаваць зноў перачытаць тыя дакументы, якія захаваліся, хоць і раскіданыя па розных кнігасховішчах, архівах Беларусі, Польшчы, Чэхіі, Італіі, Германіі, іншых краін, і паспрабаваць абнавіць уяўленні пра Скарыну і яго Біблію. Кніга, якую мы выпусцілі, з'яўляецца навукова-папулярным выданнем. Мы сабралі разам усе тыя звесткі,

я стараюся прааналізаваць сітуацыю ў кнігадрукаванні XVI стагоддзя, якая склалася пасля Скарыны. Як вы ведаеце, кнігадрукаванне аднавілася толькі праз 50 гадоў пасля прац Францыска. Кнігі выдавалі па-польску, па-лацінску, на царкоўнаславянскай мове і іншых.

Кніга выйшла на літоўскай мове. А цяпер рыхтуецца яе беларускае выданне, як адзначыў на прэзентацыі адзіны беларус у аўтарскім калектыве Аляксандр Груша, дырэктар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі. Праўда, пакуль не вырашана, выйдзе яно па-беларуску ці па-руску.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ. nina@zviazda.by

ПАНТЭОН МАГЧЫНЫ

Пэўна, самы загадкавы правіцель Вялікага Княства Літоўскага. Сціплыя летапісныя звесткі пра Тройдзена не дазваляюць сказаць нічога дакладнага. Таму паходжанне князя застаецца загадкай.

Відавочна, каб зрабіцца вялікім князем, у Тройдзена павінна быць і законнае права, і сіла, і ўнутраная падтрымка. Магчыма, ён паходзіў з роду, з якога былі Міндоўг і Войшалк, і быў сынам старэйшага Міндоўгавага брата. Не выключана, што са сваім дзядзькам Таўцівілам ён апынуўся ў Полацку. Вёска Тройдзевечы каля Воладка паходзіць ад яго імя і можа сведчыць, што там ён жыў. Калі гэта так, дык Тройдзена можна разглядаць як полацкага стаўленіка ў Літве. Пэўна, ён і кіраваў балцкай часткай Вялікага Княства ў Кернаве, а яго браты-хрысціяне — славянскай. Дванаццаць гадоў правіў Тройдзень — яны былі аднымі з самых цяжкіх у гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Да даўніх ворагаў лівонскіх рыцараў дадаліся рыцары з Тэўтонскага ордэна, які скарыў прускія плямёны, выйшаў да межаў Вялікага Княства і выношаў задумы заваяваць Літву

і Жамойць. Іншым небяспечным ворагам была Залатая Арда, якая падначаліла сабе Галіцка-Валынскае княства і праз яго жадала накінуць сваё ярмо і на Вялікае Княства Літоўскае. Жаданні не рэалізаваліся са справай. І крыжакі, і татары-манголы хадзілі паходамі на ВКЛ, аднак гэтак і не дасягнулі сваёй мэты.

ТРОЙДЗЕНЬ (? — 1282)

Пры Тройдзеню Вялікае Княства было падобна абложанай ворагамі цверджай. Жыццё яго насельнікаў падначальвалася галоўнай мэце: абараніць свой дом. Пачынаецца мураванае абарончае дойдства ў Наваградку і Гародні. Перасяленцаў з Прусіі Тройдзень выкарыстоўвае ў сістэме абароны, яны даглядаюць масты і дарогі, нясуць вартавую службу. Дружыны Тройдзена не толькі адбіваюцца ад ворагаў, але і робяць паходы на варожую зямлю, дзе бяруць у аблогу гарады і замкі. Тройдзень наладжвае саюзныя адносіны з Мазовіяй, замацаваўшы іх шлюбам сваёй дачкі з мазавецкім князем. Пэўна, пры Тройдзеню да ВКЛ была далучана Дайноўская зямля з Райгародам у басейне ракі Бебжа. Усе гэта сведчыць аб пэўнай жыццёвай стратэгіі дзяржаўнага арганізму ВКЛ, даволі трывалай уладзе яе правіцеля. Мяркуючы па тым, што галіцка-валынскі летапісец у самых змрочных фарбах апісвае Тройдзена, называючы яго «окаянным і базаконным, проклятым, немилостивый», ён быў цвёрды аж да жорсткасці, хітры, расшчы і валявы правіцель. Толькі

такі «окрутный и валеchnый» князь мог адбіць варожую пагрозу і захаваць сваю дзяржаву.

Пасляхова дзейнічаў Тройдзень і супраць крыжакоў. Хоць, па словах ордэнскага храніста, лівонскі магiстр пахваляўся, што ўсмірыць нават Тройдзена ліхога. Але сам князь у 1277 годзе прыйшоў у Лівонію пад сцены Дынабурга «ўціхаміраць» крыжакоў. Дынабург, які ўзвялі крыжакі непадалёк ад полацкай мяжы, непасрэдна пагражаў Полацку, таму было важна разбурыць гэтае асінае гняздо.

Чатыры тыдні доўжылася аблога замка. Тройдзеню дапамагалі лучнікі з Полацка, якія вызначаліся трапнай стральбой. Выкарыстоўваліся камяні і рухомыя штурмавыя вежы, што красамоўна сведчыць аб прымяненні дасягненняў тагачаснай ваеннай тэхнікі. Аблогу давялося спыніць, бо на паўднёвых межах дзяржавы гучаў бразгат варожага зброі, і трэба было рыхтавацца да абароны ад татара-мангольскага і галіцка-валынскага нашэсця.

Тройдзень вызначыўся дзейснай натурай. Толькі адбіўся ад аднаго нашэсця, як на пачатку 1279 года лівонскія рыцары ўварваліся ў Жа-

што праца Скарыны не была цалкам перакладам, бо ён і не ставіў перад сабой такіх мэт. Імкнуўся найперш выкарыстаць лексіку, прынятую ў тагачасным грамадстве, — устойлівыя выразы, характэрныя для рэлігійнай мовы. Нават калі Біблія перакладаецца ў наш час, словы з іншых моў часам наўмысна пакідаюць. Дарэчы, тагачасныя рэлігійныя дзеячы працу Скарыны не прызналі, бо яна была занадта наватарскай.

Вялікую ўвагу моўным нюансам надае і **культуролаг Ігар КЛІМАЎ:**

— Скарына арыентаваўся на чэшскі пераклад Бібліі, які рабіўся з лацінскай мовы. Першадрукар спрашчаў царкоўнаславянскую мову, прыбіраючы маларазумельныя словы, канструкцыі. Дарэчы, у розных кнігах, выдадзеных ім, былі розныя суадносіны царкоўнаславянскай і ўсходнеславянскіх лексік. Важна, што ўсе тагачасныя выданні Бібліі адрасаваліся пераважна царкоўнікам. А наватарства Скарыны палягае ў тым, што Біблію ён адрасоваў свецкім чытачам. Гэта было незвычайна ў тагачасных умовах. Да Рэфармацыі Пiсанне было нечым прыналежным да сферы духавенства і епархіі. Цікава і тое супадзенне, што Скарына надрукаваў Біблію, а Марцін Лютар літаральна месяцам пазней абнародаваў тэзісы. З гэтага ўсё і пайшло...

На жаль, у нашым грамадстве не ўсе ўсведамляюць, што ж зрабіў першадрукар? Калі запытацца ў шараговага грамадзяніна, хто такі Скарына, не ўсе дадуць дакладны адказ.

— Што ж мы святкуем? Многія людзі не атаясамліваюць дзейнасць Скарыны з выданнем Бібліі. Хтосьці ведае, што ён першадрукар, хтосьці лічыць, што гэта быў пісьменнік, які ствараў казкі Ці Буквар, — адзначае Юрась Бачышча. — А я задаюся пытаннем, калі б Скарына жыў у наш час, як бы ён хацеў, каб успрымалася яго дзейнасць, як адзначалася гэтае свята?.. Каб яго прадстаўлялі як першадрукара ці як лекара, бізнесмена?.. Калі мы зазіраем у словы яго прадмоў, дзе чытаем, дзеля чаго ён гэтым займаўся — каб даць Слова Божа прастай мовай звычайным людзям, каб людзі яго чыталі і каб «лекі для душы і для цела» адтуль бралі. Бо ў Бібліі змешчана і найлепшае навучанне паводзінам, і самыя розныя навукі выкладзены. Я перакананы, што першасным для Скарыны было не надрукаваць кнігу — стаць першадрукаром, распачаць гэту справу на нашых землях. Для яго было найбольш важным выданне менавіта Бібліі, а друкарскі станок выкарыстоўваўся як інструмент — найбольш дасканалы прыстасаванне. У яго фокусе было — надрукаваць Біблію і даць яе свайму народу.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ. nina@zviazda.by